

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»**

Факультет музичної та хореографічної освіти

Кафедра музично-інструментальної підготовки

Новська О. Р.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
ОПП Середня освіта (Музичне мистецтво),
спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво);
ОПП Музичне мистецтво, спеціальність 025 Музичне мистецтво
з дисципліни

**ОД 1.2.1.4. «ПРАКТИКУМ З ПІДГОТОВКИ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ»**

УДК: 378+78+371.214.114+37.091.12:005.963.5

ББК 85.31

H76

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», (протокол № 7 від 27.02.2020 року).

Новська О.Р. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня ОПП Середня освіта (Музичне мистецтво), спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво); ОПП Музичне мистецтво, спеціальність 025 Музичне мистецтво з дисципліни «Практикум з підготовки художньо-педагогічних проєктів». Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського – 2020. – 30 с.

Рецензенти:

Білова Н. К., декан факультету музичної та хореографічної освіти, канд. пед. наук, доцент кафедри музично-інструментальної підготовки ПНПУ імені К. Д. Ушинського.

Демидова В. Г., канд. пед. наук, доцент кафедри сольного співу Одеської національної музичної академії ім. А. В. Нежданової.

Методичні рекомендації спрямовані на опанування розділу навчальної програми з дисципліни «Практикум з підготовки художньо-педагогічних проєктів», що пов'язаний з підготовкою здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, за спеціальностями 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 025 Музичне мистецтво як висококваліфікованих фахівців, обізнаних у галузі художньо-проектної діяльності та інноваційних підходів до змісту музичної освіти. Акцентовано увагу на особливостях технології художньо-педагогічного проектування, принципах підготовки художньо-педагогічного проєкту; перелічено компоненти, критерії, алгоритм підготовки художньо-педагогічного проєкту.

Зміст

Пояснювальна записка.....	2
1. Сутність і зміст діяльності проєктування.....	5
2. Особливості та компоненти художньо-педагогічного проєкту.....	7
3. Алгоритм підготовки художньо-педагогічного проєкту.....	19
4. Принципи художньо-педагогічного проєктування.....	22
5. Критерії оцінки художньо-педагогічного проєкту.....	23
Використана література.....	24
Рекомендована література.....	25
Інформаційні ресурси.....	26
Додатки.....	27

Пояснювальна записка

В сучасних умовах стратегічного курсу українського суспільства на інтеграцію в європейський простір чітко визначилася потреба в мобільних, адаптивних, креативних, конкурентоспроможних фахівцях, готових до вимог і викликів Нової української школи. Освіта як чинник розвитку особистості має відповідати названим вимогам і бути налаштована на підвищення якості, модернізацію чинних освітніх програм, пошук продуктивних суб'єктно-розвивальних технологій, що спрямовані на оптимізацію фахового навчання майбутніх спеціалістів, зокрема вчителів музичного мистецтва як носіїв культурної суспільної парадигми світосприйняття. Проєктні освітні технології, завдяки високому розвивальному потенціалу і високому рівню суб'єктного включення всіх учасників освітнього середовища, дають змогу трансформувати процес освіти в особистісно-діяльнісний чинник саморозвитку і самовдосконалення, на що неодноразово вказували науковці (В. Безрукова, В. Беспалько, О. Генісаретський, М. Горчакова-Сибірська, О. Заїр-Бек, І. Колесникова, Г. Муравйова, Д. Новікова, О. Прикот, В. Сластьонін та ін.).

Метод проєкту не є новим у полі педагогічних наук. Теоретичного обґрунтування та поширення проєктування набуває ще на початку ХХ століття на основі досліджень американського філософа та педагога Дж. Дьюї, який уважав, що освіта повинна не стільки надавати знання, скільки розвивати здатність учня вирішувати свої проблеми, жити в довколишньому світі, самостійно набувати необхідну для цього інформацію. У цей період уперше проєкт розглядають як метод навчання, який, з одного боку, передбачає використання різних методів, а з іншого – інтеграцію знань та вмінь із різних галузей. Характерні ознаки методу проєкту роблять його ефективним і сучасним в освітніх умовах сьогодення, на що вказується, зокрема, в методологічних засадах Нової української школи. Проєктування

як унікальний вид розумової діяльності був предметом наукових досліджень О. Генісаретського, В. Розіна, Г. Щедровицького.

Методичні рекомендації розраховані на здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня ОПП Середня освіта (Музичне мистецтво), спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво); ОПП Музичне мистецтво, спеціальність 025 Музичне мистецтво, та націлені на формування знань, умінь та практичних навичок, необхідних для підвищення успішності освітньої та подальшої фахової діяльності в галузі педагогіки мистецтва.

Взаємодія вчителя музичного мистецтва або викладача мистецьких дисциплін з учнями відбувається у формі художньо-педагогічної комунікації. Спілкування з художнім образом і через художній образ, закладений у зміст музичного твору, здатність надихнути дітей на досягнення музичної мови, готовність до трансляції образного змісту, закладеного в інтонаційну мову музичного твору в процесі художньо-виконавської інтерпретації має ту культуротворчу силу, яка здатна формувати естетичний смак, ціннісні орієнтації, культуру спілкування, емоційний та музичний інтелект учнів, спрямовуючи їх на умотивоване пізнання мистецтва, конструювання в них аксіологічного ставлення до категорії прекрасного.

Розкриття творчого й виховного потенціалу уроку музичного мистецтва потребує використання сучасних, актуальних, близьких для розуміння дітьми та підлітками педагогічних технологій. Так зване «кліпове мислення» (термін, запропонований Елвіном Тоффлером), яке спостерігається в більшості представників нового покоління, реалізується як трансформація механізму сприйняття, в результаті якої індивід сприймає дійсність та інформацію легко лише в тому випадку, коли вона подається коротко, яскраво, а також оформлена за допомогою швидко змінюючихся візуальних сигналів.

Відтак, виникає запитання: як, усвідомлюючи глобальні зміни в інформаційному просторі, доступність всієї можливої інформації, пересичення дітей мультимедійними потоками, найефективніше знайомити

їх з кращими прикладами світової музичної спадщини? Адже надзвичайно важливо робити це не директивними насильницькими методами, а на основі внутрішньої мотивації, зацікавлення. Відповіддю на це питання стає проєктування, точніше, художньо-педагогічне проєктування.

Створення художньо-педагогічного проєкту потребує від учителя музичного мистецтва сформованої здатності до герменевтичного аналізу змісту музичного твору, його готовності до створення переконливого, емоційно-забарвленого, особистісно значущого художньо-педагогічного коментаря до музичного твору, покликаного передати учню усвідомлений зміст, смислове наповнення, підтекст та експресивність твору музичного мистецтва. Все це має бути організованим у цікавій, яскравій та динамічній формі. Отже, методичні рекомендації, викладені нижче, присвячуються вирішенню різних аспектів проблеми підготовки художньо-педагогічних проєктів.

1. Сутність і зміст діяльності проєктування

Проєктування (від лат. *projectus* – «кинутий вперед») як діяльність бере початок в архітектурі та інженерній справі та розглядається у зв'язку з конструюванням і моделюванням макетів або креслень споруд. Філософська думка розглядає проєктування як діяльність, у якій проявляється творчість людини, та яка стає засобом її розвитку. Згідно з довідковою літературою, проєктування – це «промислення того, що повинно бути», що можна розуміти, як створення уявного прообразу будь-якого об'єкта або явища. Це діяльність, у процесі якої створюється образ майбутньої реальності, при цьому не важливо – реальної або ідеальної. Важливо те, що метою проєктування стає перетворення дійсності відповідно до власного бажання.

Проєкт, у широкому сенсі – це «одноразові комплексні заходи», які мають конкретний термін початку та закінчення, й орієнтуються на очікуваний результат (продукт). Проєкт, у такому контексті, народжується з метою здійснення змін, виконується, аналізується та закінчується у визначений термін.

Проєктування посідає значне місце та розглядається як особливий вид мислєдїяльності. Теоретичного обґрунтування та поширення проєктування набуває на початку ХХ століття на основі досліджень американського філософа та педагога Дж. Дьюї, який вважав, що освіта повинна не стільки надавати знання, скільки розвивати здатність учня вирішувати свої проблеми, жити в навколишньому світі, самостійно набувати необхідну для цього інформацію. У цей період уперше проєкт розглядають як метод навчання, який, з одного боку, передбачає використання різних методів, а з іншого – інтеграцію знань та умінь з різних галузей. В основі методу проєкту лежить розвиток творчих, когнітивних, оцінювальних та організаційних здібностей.

Метод проєкту стає однією з форм втілення в навчанні дослідницького принципу, та, унаслідок цього, основним засобом навчання стає дослідження світу в проєктній формі, на умовах якої учні самостійно планують,

виконують та оцінюють свою діяльність. Послідовник Дж. Дьюї В. Кілпатрик наголошував, що в контексті нової педагогічної системи навчання повинно розглядатися як постійне перебудування життя з метою сходження його на вищий ступінь. Він уважав, що навчальний матеріал повинен відповідати інтересам студентів, діяльність – меті, а навчання має бути безперервною перебудовою життя. Педагогічне проєктування пов'язується з вирішенням методологічних проблем та розробкою нових засобів та форм навчання.

На початку ХХІ століття, у період пошуку нових наукових підходів і педагогічних технологій, знову активізується увага до педагогічного проєктування, яке дозволяло інтегрувати знання з різних галузей (філософії, психології, педагогіки тощо) з метою побудування дієздатних освітніх проєктів.

Педагогічне проєктування визначається в науковій літературі як змістовне, методичне, технічне та психологічне оформлення задуму (В.Сластьонін, Є. Шиянов); як багатокрокове планування та визначення умов реалізації плану (В.Безпалько); як ідеальний задум і його практичне втілення (В.Слободчиков), як ціннісно-орієнтована, мотиваційно підкріплена професійна діяльність з метою змінення педагогічної системи.

Педагогічне проєктування розглядається як цілеспрямована діяльність з метою створення проєкту як інноваційної моделі освітньої системи або з метою отримання об'єктивно або суб'єктивно нового бажаного результату, спрямованого на подальший розвиток суб'єкта проєктування. Важливо те, що елементи новизни притаманні педагогічним проєктам, а новизна – це ознака творчості. У такому контексті специфічна діяльність педагогічного проєктування сама по собі є проявом творчості в якості реалізації педагогічних задумів, спрямованих на розвиток та вдосконалення освіти.

Отже, резюмуємо: педагогічне проєктування визначається як специфічна творча діяльність, пов'язана з плануванням та реалізацією задуму. При цьому метою педагогічного проєктування виступають, з одного боку, зміни та оновлення об'єкта проєктування, яким може бути педагогічна

система, педагогічний простір, педагогічна діяльність, тобто те, чому присвячена проєктна діяльність, а з іншого – творчі зміни та розвиток суб'єкта проєктування, яким є будь-який з учасників педагогічного проєктування (керівник, методист, експерт, редактор, виконавець, тощо).

У процесі педагогічного проєктування в суб'єктів формується проєктна свідомість, яка складається з проєктної уяви й забезпечує здатність уявити модель результату проєкту, майбутній образ бажаних змін; та проєктне мислення, яке дозволяє будувати розумові конструкції з метою виявлення та корекції шляхів, дозволяючи досягнути уявлений та змодельований образ.

Відзначимо етапи, які неодмінно мають бути пройденими в процесі проєктування::

- Визначення освітньої мети;
- Робота з інформацією;
- Розробка плану (стратегії);
- Реалізація плану в творчій педагогічній діяльності;
- Презентація проєкту в процесі педагогічної взаємодії;
- Оцінка проведеної роботи.

2. Особливості та компоненти художньо-педагогічного проєкту

Художнє проєктування відрізняється тим, що в його основі лежить художній образ. Поняття «художній образ» є багатогранною і важливою категорією пізнання музичного мистецтва, служить ключем до розуміння універсальності музичної мови. Художній образ є центральною базовою категорією мистецтва в будь-яких його жанрах, видах і різновидах. Якщо наука оперує поняттями і теоретичними положеннями, для мистецтва характерні художні образи. Образ в мистецтві не тільки відображає різноманітні явища дійсності, навколишнього світу, а й втілює, вбирає в себе почуття, настрої, відносини, душевні стани людини, яка створює цей образ або сприймає його. Художній образ – це єдність об'єктивного і суб'єктивного, емоційного та раціонального.

Об'єктивний аспект художнього образу полягає у тому, що він народжується на основі оточуючої об'єктивної реальності. Суб'єктивний аспект полягає в тому, що об'єктивна інформація трансформується під впливом суб'єктивної свідомості автора або інтерпретатора музичного твору, через його унікальний досвід, переживання.

Емоційність є джерелом художнього образу (певні переживання, почуття, чуттєва інформація). При цьому раціональність – це засіб, який допомагає перетворити емоції та почуття на символ музичної мови, а також «прочитати» або «розкодувати» певну емоцію або почуття, закладені автором у музичний текст.

За допомогою художніх образів реципієнт веде своєрідний діалог з композитором. Слухач отримує можливість відчувати не тільки об'єктивні сторони художніх образів у творі (художній напрям, індивідуальний стиль композитора, особливості епохи і таке інше.), але і через образи відчувати власні суб'єктивні переживання, розширити власний емоційний досвід, додаткові відтінки змісту за допомогою творчого і абстрактного мислення.

Відтак, **художньо-педагогічний проєкт** – це продукт художньо-творчої діяльності, створення якого має певні організаційні особливості. Художньо-педагогічне проєктування покликане допомагати вчителю музичного мистецтва здійснювати художньо-педагогічну взаємодію з учнями у комфортній, яскравій, сучасній формі.

Художньо-педагогічні проєкти можуть бути різними:

- Індивідуальні та групові;
- Розважальні та просвітницькі;
- Творчі та дидактичні;
- Довготривалі та короткочасні;
- Монодисциплінарні та інтегровані.

Не зважаючи на вид художньо-педагогічних проєктів, всі вони покликані організовувати ефективну художньо-педагогічну взаємодію, спрямовану на досягнення учнями художньої інформації та мистецької

спадщини, реалізацію творчого потенціалу всіх учасників і виконавців проєкту, розширення їхнього досвіду та підвищення мотивації.

Сутність художньо-педагогічного проєктування допоможуть розкрити основні **функції** художньо-педагогічного проєктування:

1. Інформаційна функція – проєктування сприяє набуттю нових знань у процесі підготовки презентації та здійснення герменевтичного аналізу музичних творів.

2. Комунікативна функція – художньо-педагогічне проєктування дозволяє організувати ефективну комунікацію з учнями, отримати зворотний зв'язок, включити учнів у інтерактивну взаємодію.

3. Розвиваюча функція художньо-педагогічного проєкту полягає у тому, що у процесі його підготовки і презентації розвиваються уміння, здібності та особистісно-професійні якості (мислення, уява, емпатія, емоційний інтелект, естетичний смак, креативність тощо), розширюється мистецький досвід, збагачується база музичних вражень, формується моральна та духовна сфера особистості

4. Інтегруюча функція – художньо-педагогічний проєкт здатен інтегрувати знання з різних освітніх галузей, дисциплін, а також поєднує різні види діяльності, різні модальності сприймання.

Розглянемо **компоненти** художньо-педагогічної бесіди. Зверніть увагу на надані приклади. Важливо: всі компоненти, викладені нижче, можуть бути використані у різних поєднаннях і співвідношенні, однак усі вони мають підкорюватися обраній темі проєкту!

Основні компоненти художньо-педагогічного проєкту:

1. Вступ (презентація теми, підготовка, введення в понятійне та художньо-емоційне поле);

2. Основний художній матеріал (музичний твір та його художньо-вербальний аналіз / особистість композитора / творчість композитора / стиль / жанр, тобто те, чому присвячується проєкт і що реалізує його тему);

3. Ілюстративний художній матеріал (ілюстрації, художнє слово, слайди, відео, тобто все, що підкріплює враження, поглиблює розуміння художнього образу, проводить художні паралелі, посилює асоціації);

4. Інтерактив (взаємодія між учасниками, діалог, звернення до свідомості слухачів \ учнів, квізи, ігрові елементи, фізичні вправи, творчі завдання);

5 Висновок (резюме, логічне завершення, коротке повторення, погляд у перспективу).

Розкриємо їх докладніше.

Вступ має транслювати основну ідею, бути коротким, вводити слухачів у поле емоційних переживань, епохи, або виду творчості, якому присвячується проєкт.

З найдавніших часів і до наших днів люди танцюють - на святах або просто у вільні вечори. Багато століть тому танці можна було побачити і на сільських майданах, де селяни крутилися під нехитрі звуки саморобних музичних інструментів, і в пишних палацових залах, у супроводі оркестру професійних музикантів. Деякі танці так і залишилися у своїх епохах, а інші з них змогли дожити і до нашого часу. Одним з таких танців, що не втратили популярність і донині, є ВАЛЬС.

Основний художній матеріал має презентуватися на основі його художньо-вербального аналізу. Художньо-вербальний аналіз музичного твору поєднує в собі різні типи аналізу музики, особливо в педагогічному контексті. Це цілісний аналіз, який поєднує принципи емоційно-образного, інтонаційно-сміслового і вербально-аналітичного аналізу музики. Принциповими перевагами такого типу аналізу музичного твору є його цілісність, відповідність рівню підготовленості музичного сприймання тих, хто аналізує і слухачів, які готуються сприймати музичний твір. Тобто художньо-вербальний аналіз здійснюється на основі індивідуального життєвого і музично-естетичного досвіду.

Художньо-вербальний аналіз музичного твору спирається на закономірності пізнавальної діяльності в цілому, розкриває ідейно-образний зміст музики в єдності з її формальною організацією (за допомогою декодування, пізнання сенсу системи музичних виразних засобів, що складають його основу), розкриває емоційний зміст музичного твору на основі актуалізації особистісного емоційного досвіду, загальних образних і художніх асоціацій і уявлень.

Художньо-вербальний аналіз музичного твору – це основа для його пояснення, інтерпретації. Такий аналіз являє собою своєрідний педагогічний спосіб встановлення комунікативних зв'язків між педагогом (виконавцем-інтерпретатором музичного твору) і учнями (слухацькою аудиторією). При цьому аналітична діяльність набуває одночасно інтерпретаційного характеру та спрямована на осмислення слухачами змісту музичного твору.

Починаючи художньо-вербальний аналіз музичного твору, необхідно поставити такі питання:

- яка ідея, зміст, смисл закладені в музичному творі?
- як реалізується ця ідея в нотному тексті?
- якими словесно-образними засобами адекватно передати закладені в музичний твір ідею, зміст, смисл?

Художньо-вербальний аналіз музичного твору здійснюється через проходження певних кроків, кожен з яких розкриває деяку інформацію про твір. Визначимо ці кроки як своєрідну аналітичну стратегію.

- Культурна епоха і стиль, у якому написаний музичний твір
- Авторський унікальний стиль
- Жанрові особливості твору
- Програмність (якщо існує)
- Форма музичного твору
- Драматургія п'єси
- Характеристика мелодії (інтонації, фрази)

- Динамічний план, переважна динаміка
- Тип фактури
- Ладо-тональний план музичного твору
- Ритмічний план музичного твору
- Характеристика туше, артикуляції
- Особливості аплікатури
- Специфіка педалізації
- Специфічні особливості голосоведення
- Виконавські труднощі

Важливо зазначити, що аналіз цієї інформації про твір та специфічних особливостей його музичної мови не підлягає лише констатації. Важливо навчатися проводити аналітичні паралелі між засобами виразності і тим, яким чином вони реалізують закладений автором художній зміст. У аналізі мають постійно взаємодіяти два аналітичні напрямки – від засобу виразності до образу і, навпаки – від образу до засобу виразності. Тобто аналізуючи, наприклад фактуру, необхідно відповісти як певний її вид «працює» на розкриття художнього змісту твору. При цьому, якщо мова йде про художній зміст, настрій, емоцію, важливо вміти відповісти на запитання, яким чином, через які засоби виразності композитор їх реалізує. Крім того, доцільно відповісти на такі запитання:

- Які завдання вирішуються у роботі над цим твором?
- Яка його художня та дидактична цінність?
- Що відрізняє цю п'єсу від інших? (близьких за жанром або серед інших творів того ж самого композитора)
- Яка художня цінність цього твору у конкретній педагогічній ситуації?
- Як найдоцільніше розкрити художній зміст саме цієї п'єси?

Художньо-вербальний аналіз має враховувати:

- усвідомлений відбір фактів, подій, прикладів, що пояснюють ідею художньо-педагогічного проєкту;
- вибудовування, виклад матеріалу відповідно до композиційної логіки, психофізіологічних та інтелектуальні можливості того, хто здійснює аналіз і на кого він націлений.
- необхідність грамотного вживання музичної термінології;
- активне використання різних прийомів емоційного впливу, образного опису музики.

Приклад фрагменту художньо-вербального аналізу: Основна драматургічна ідея романсу, написаного у трьохчастинній формі з кодою полягає у протиставленні психологічно глибокої ліричної теплоти крайніх частин і контрастної світлого життєрадісної середньої частини. На відміну від інтонацій щемливого суму, які нагадують зітхання, на початку п'єси, напружене динамічне наростання веде мелодію в протилежному висхідному русі, як би до подолання печалі. Кульмінація всього твору знаходиться в середній частині. Образна сфера всієї середньої частини – це повнота життя, світле оптимістичне начало. Цей стан яскраво виражений в акордовій фактурі з її потужним оркестровим звучанням. Розвиток цього образу обривається в самій напруженій емоційній точці виразним речитативом верхнього голосу.

П'єса починається дуже коротким вступом акомпанементу, який і далі зберігає свій малюнок і характер. У виконанні акомпанементу важливо знайти м'який об'єднуючий рух руки і так розподілити її вагу, щоб при грі акордів не виникало поштовху на слабкій долі такту. Робота над мелодією, в першу чергу, вимагає пошуку красивого і співучого звуку. Туше має бути м'яким і глибоким, що дозволить відчувати «дно» клавіші. Проникливі інтонації зітхань вимагають від виконавця вміння грати без поштовхів, дуже хорошим legato, слухати і домагатися плавного ведення звукової лінії.

Дотримуючись при цьому логіки фрази, намітивши дихання і необхідні за змістом цезури.

Peter Tchaikovsky
Romance in F Minor

До ілюстративного художнього матеріалу відносимо слайди, візуальні ілюстрації, художнє слово.

Слайди значним чином підвищити наочність і динаміку презентації музичного твору. Вони інтегруються у драматургію художньо-педагогічного проєкту. Інформація на слайдах має бути важливою, яскравою, лаконічною, чіткою. Слайди можуть містити дати, імена, портрети, важливі тези, цитати та іншу інформацію, яка зможе сприйматися паралельно з тим, що озвучується в презентації. Важливі поради для оформлення ефективних слайдів для художньо-педагогічної презентації.

- Перед підготовкою слайдів важливо чітко сформулювати тему і мету презентації – кожен слайд має «працювати» на її досягнення;
- Слайдів не повинно бути багато, але вони мають бути доречними;
- Важливо використовувати однаковий чіткий шрифт із достатньо великим розміром літер;
- На одному слайді має бути не більше 10 слів;
- Не треба перевантажувати фон та зображення, які не несуть дидактичного смислу, використовувати багато різних кольорів або

дрібних картинок;

- Доцільно використовувати запитання або тези, які інтригують і підвищують зацікавленість;
- Чергування текстових слайдів та слайдів із зображенням підвищують динаміку презентації;
- Останній слайд має містити коротке резюме;
- Усі слайди мають бути оформленими в єдиній концепції.

Візуальні ілюстрації поглиблюють сприйняття художнього образу. Подекуди, слухаючи музику, можливо «побачити» внутрішнім поглядом картини – так яскраво зображує композитор звуком те чи те явище. Музика здатна викликати в слухача яскраві зорові уявлення, що дозволяє композиторам створювати «музичні картини» («Ранок» Е. Гріга, «Місячне сяйво» К. Дебюссі, «Гра води» М. Равеля та ін.). У живописі певні поєднання ліній, кольору можуть викликати в глядача відчуття звуку («звучить живопис»). Живопис може зображати стан звукового спокою (І. Левітан, «Тиша») або відтворювати відчуття, що викликає музика.

Добір живопису є шляхом до розкриття художнього образу закладеного композитором у музичному матеріалі. Добираючи картину, яка перекликається зі змістом, настроєм, чуттям з музичною п'єсою дасть можливість більш рельєфно, яскраво і повно розкрити її колорит. Наприклад, презентуючи п'єсу В. Ребікова «Осінні листя», доцільно буде проводити паралелі із картинами В. Серова, В. Сурікова, І. Рєпіна. Унаслідок такої роботи над музичним твором у слухачів складаються відповідні образні асоціації, метафоричні порівняння, які допомагають осмислити художній образ музичного твору. Фортепіанна п'єса П. Чайковського «Осіння пісня» легко зіставляється з полотнами, що зображають тихий осінній пейзаж. Зазвичай виникають асоціації з картиною І. Левітана «Осіній день. Сокольники». Презентація сонати Л. Бетховена до-дієз мінор, ор. 27, № 2 може супроводжуватися демонстрацією шедевр І. Левітана «Над вічним

спокоєм». Асоціативні уявлення можуть сприяти створенню певного емоційного настрою, викликати більш яскравий емоційний відгук, надавати більше вербальних характеристик, що допомагає творчому досягненню музичного твору. Крім живопису, посилюючого враження від музичного твору доцільно використовувати репродукції, портрети композитора або виконавця, фотографії, відеоряд тощо.

Романс О. О. Аляб'єва "Вечірній дзвін" настільки полюбився слухачам, що в деяких виданнях, він став значитися як російська народна пісня. У якого художника є картина з такою ж назвою? Розглянемо докладніше цю картину. Перед вами картина І. Левітана "Вечірній дзвін". Який час доби зображено художником на картині? Чи однакова колірна гамма переднього і заднього плану картини? Як користується художник освітленням і кольором? У які фарби художник одягнув дерева? А чи є в картині відтінок смутку, печалі? У чому це виражено? Співзвучна чи музика пісні з інтонації, за настроєм цій картині? Що ще поєднує музику з картиною?

Музичний образ набуває певної «зрозумілості», якщо його супроводжує художнє слово. Воно здатне дати людині конкретніший музичний образ, який, тим не менш, буде особистісним проявом реципієнта.

Художнє слово:

- метафори (художнє перенесення властивостей з одного явища на інше, приховане образне порівняння – «гомін хвиль», «плачуще небо» та ін.), епітети (чисте поле, матінка-земля), образні порівняння (молодість – весна, самотність – пустеля).

Ц. Норвид висловив "кредо" Фредеріка Шопена: "Він умів важкі задачі мистецтва вирішувати із загадковою легкістю - бо вмів збирати польові квіти, роси і найтоншого пуху не впустивши з них. І вмів пронизати їх променистістю, ідеалом мистецтва, перетворюючи на зірки, метеорити, чи не сказати - у комети, сяючі всій Європі. Їм сльози Народу польського, по полях розсіяні, в діадемі людства зібрані в алмаз краси, блискучий

кристалами небаченої гармонії. у цьому - найвище, що може вчинити художник, і це здійснив Фредерік Шопен.

«Ранок» Гріга - маленька музична картина. Герой зустрічає схід сонця у Єгипті, але перед його очима - рідна Норвегія. Він уявляє собі, як трохи шелестить вітерець у листі, як прокидаються з співом птахи, як сонце піднімається все вище і освітлює гори. Мелодія звучить спокійна, прозора, як джерельна вода. Початок її схожий на пастуші награвання. Головну мелодію грає флейта...

- поетичні фрагменти, яскраві цитати

*Почуйте пісню
Почуйте пісню в стогоні вітрів,
В дзижчанні бджіл і клекоті лелеки,
Під звуки дня і голоси зорі
Весна співає шелестом смереки.*

*Почуйте пісню, сповнену краси,
В своїм розмаї – променисто-ніжну.
У кожній квітці крапелька роси
Їй мелодія у ритмі трохи грішна.*

*Почуйте пісню і самі співайте,
Нехай душа зігріється словами.
Всю мелодійність радості вбирайте
І вірші тиші слухайте ночами.
Любов Чернуха*

- вислови великих людей, їх спогади, записи з щоденників, листи.

Зі спогадів А. В. Нежданової про С. В. Рахманінова: «Всі його твори відрізняються великою глибиною почуттів, а також проникливістю. Слухаючи їх, завжди відчуваєш надзвичайно сильний душевний трепет. У його романсах багато лірики, справжнього почуття поезії, правди і щирості, байдуже їх співати неможливо»

З листа П. І. Чайковського: «Тим, що я присвятив своє життя музиці, - я зобов'язаний Моцарту ... Він змусив мене полюбити музику більше за все на світі».

Моцарт в листі батькові про від'їзд до Відня: «Свобода дісталася мені дорогою ціною. У пошуках заробітку мені доводиться бігати по уроках, писати на замовлення будь-яку музику - навіть мелодії для годин. Нужда не покидає мене. Але все своє багатство я ношу у себе в голові, і відняти його можна тільки, знявши голову з плечей...»

Художнє слово – це засіб наповнення проєкту і спосіб подачі художньої інформації. Використання художнього слова наповнює проєкт глибоким виховним змістом, допомагає створити естетичну та емоційну атмосферу уроку, налаштувати учнів на сприйняття музичних образів, сприяє формування асоціативних зв'язків між вербальними та невербальними видами мистецтва, що допомагає аналізувати та інтерпретувати музичний твір з урахуванням особистісного смислу, розвиває понятійний апарат та словарний запас.

Інтерактив включає в себе організацію художньо-педагогічної взаємодії з учнями та іншими учасниками художньо-проєктної діяльності на основі діалогу та сумісної творчості.

З діалогу про пробудження природи, після прослуховування п'єси «Ранок» Е. Гріга: Який настрій був у творі? (співуче, спокійне, співуче, мелодійне) Який темп? (помірний, повільний, спокійний). Які інструменти виконували соло в оркестрі? (скрипка, флейта). Які інтонації чутні в темі флейти? (спів птахів) Чи вдалося композитору передати в музиці весняне пробудження природи? (так) А за допомогою чого? (темпу, характеру, інструменту).

Звертання до учнів у процесі презентації художньо-педагогічного проєкту «включають» їх у діяльність, дозволяють висловлювати власне бачення, що підвищують активність сприймання матеріалу.

Висновок – це коротке резюме, яке дозволяє узагальнити весь досягнений матеріал, зафіксувати набутий досвід, логічно завершити заняття, залишити доцільний емоційний фон. У деяких випадках у висновку ставляться питання до роздуми на майбутнє.

Ось і закривається «дитячий альбом», в якому таїться світ чарівних дитячих мрій ... А з-під пера Чайковського вийде ще багато казкових героїв. Червона шапочка і Спляча Красуня, феї і лебеді ... І полетять вони по всьому світу, і збудуться мрії Петра Ілліча Чайковського: «Я бажав би всіма силами душі, щоб музика моя поширювалася, щоб збільшилося число людей, що люблять її, що знаходяться в ній розраду і підпору».

Зазначимо, що важливими умовами ефективного художньо-педагогічного проєкту є такі:

- Подача матеріалу є образною, емоційною та проникливою;
- Художній матеріал викладений коротко та доступно;
- Інформація є адекватною для віку слухачів, базується на їх опорних знаннях та наявному досвіді;
- Проєкт драматургічно вибудований (інтрига, неочікувані факти, кульмінація, висновок, інформація для подальшого роздуму);
- Презентація художньо-педагогічного проєкту включає в себе активний діалог, проблемні запитання, елементи гри.

3. Алгоритм підготовки художньо-педагогічного проєкту

Алгоритм – це сукупність правил або набір інструкцій, які описують точний порядок дій з метою вирішення завдань певного виду. Алгоритм підготовки художньо-педагогічного проєкту визначає конкретні дії, які має здійснити виконавець від етапу формування задуму до її реалізації.

Алгоритм ґрунтується на етапах художньо-педагогічного проєктування:

1. Мета = мотивація.

На означеному етапі відбувається формулювання мети проєкту і активізація мотиваційної сфери, необхідної для здійснення усього процесу. Мотивація – це спонукання до дії. Це психологічний процес виникнення потреби у здійсненні певної діяльності на основі внутрішнього інтересу або зовнішніх факторів. Формулювання мети проєкту на основі зацікавлення стимулює підвищення мотивації. Мотивація у формі бажання здійснити певний вид творчої діяльності зумовлює формулювання мети проєкту.

2. Інформація = стратегія.

Підготовка художньо-педагогічного проєкту потребує досягнення всієї можливої інформації, яка стосується предмету проєктування і суб'єкту, на якого розраховується проєкт. Лише на основі узагальненої музикознавчої інформації, аналізу музики, можливо презентувати художньо-педагогічний проєкт. Крім того, необхідним є володіння інформацією щодо технології проєктування, особливостей вікової психології (проєкт розробляється з урахуванням віку, рівня підготовки, інтересів конкретної аудиторії), педагогічних методів впливу та комунікації тощо. На основі цієї інформації формулюється стратегія проєктної діяльності, тобто розробляється план конкретних дій.

3. Творчість = діяльність.

Означений етап передбачає реалізацію на практиці проєктного задуму. Художньо-педагогічне проєктування – це творчий вид активності, адже проєкт передбачає наявність певної новизни. Крім того має місце суто технологічна, організаційна діяльність – колаборація, розподіл обов'язків, моделювання кінцевого результату, вибір усіх необхідних матеріалів тощо.

4. Оцінка = корекція.

Наприкінці етапу підготовки художньо-педагогічного проєкту здійснюється так звана репетиційна робота. Проєкт оформлюється згідно задуму і всіх використаних матеріалів, оцінюється згідно до визначених нижче критеріїв, вносяться необхідні останні корективи, у тому числі організація за часом.

5. Презентація = обговорення.

Необхідним кінцевим продуктом проєктування як форми освітньої діяльності є проєкт. Його презентація є неодмінним етапом проєктування. Саме презентація проєкту дозволяє оцінити його доцільність, позитивний педагогічний вплив, ступінь розкриття теми. Обговорення презентації з колегами, іншими учасниками, слухачами є джерелом підвищення ефективності подальшої художньо-проєктної діяльності.

На основі означених етапів і з урахуванням особливостей художньо-педагогічного проєкту розроблений такий **алгоритм**:

1. Визначення ідеї та теми презентації.
2. Визначення цільової аудиторії.
3. Формулювання художньої та дидактичної мети презентації.
4. Вибір музичного твору / творів, які реалізують задекларовану мету та ідею (важливо: перший та третій пункти можуть мінятися місцями між собою).
5. Збір інформації та художньо-вербальний аналіз музичного твору.
6. Виокремлення найцікавішої інформації та найяскравіших художніх рис музичного твору.
7. Розроблення драматургічного плану презентації.
8. Добір ілюстративного матеріалу (поезія, живопис, відео-фрагменти тощо), який допоможуть реалізувати художню ідею презентації.
9. Підготовка допоміжних мультимедійних засобів (слайди, інформаційна дошка, таблиці тощо).
10. Компонування всього матеріалу й таймінг.
11. Репетиція та корекція презентації.
12. Презентація та обговорення.

4. Принципи художньо-педагогічного проєктування

Принцип (лат. *princīpium* — початок, основа) — це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, положення, керуюча основа

певної особистості або діяльності. У повсякденному житті принципами називають внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні та теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різних сферах діяльності. Під принципами художньо-педагогічного проєктування ми розглядаємо положення, з урахуванням яких має здійснюватися цей вид діяльності.

1. Принцип діалогічності – передбачає здійснення активної художньо-педагогічної взаємодії між виконавцями проєкту та його слухачами. Діалогова взаємодія передбачає здійснення взаємного впливу, обмін думками, орієнтацію на особистість, обмін особистісними цінностями та світоглядними орієнтирами.

2. Принцип творчої самореалізації – ґрунтується на розуміння будь-якої проєктної діяльності як творчої. Художньо-педагогічне проєктування орієнтується на результат (творчий продукт), а в процесі досягнення цього результату відбувається перетворююча діяльність, у процесі якої відбувається творча самореалізація студента.

3. Принцип актуальності інформації – розуміється як принцип, який покликаний підвищити доцільність та ефективність художньо-педагогічної діяльності. Все, що викладене в проєкті має відповідати віку, рівню підготовки, досвіду та інтересам тих, для кого і тих, ким готується проєкт, або бути близьким і мати певну опорну базу.

4. Принцип художньої цілісності зумовлює необхідність драматургічної розробки проєкту. Всі його частини повинні мати логічний зв'язок. Проєкт має складатися зі вступу, основної частини, кульмінації та висновків. Усі фрагменти, компоненти та обрані матеріали мають працювати на реалізацію поставленої мети.

5. Принцип розширення особистісного та професійного досвіду. Означений принцип зумовлюється тим, що в процесі підготовки проєкту виконавець неодмінно має навчитися чомусь новому, досягнути нову інформацію, опанувати нові уміння або навички. Крім того, спілкування з

мистецтвом дає можливість розширення емоційного досвіду. На основі такого принципу проектування стає фактором саморозвитку особистості.

6. Принцип емоційної залученості передбачає глибоке проникнення виконавця проєкту в емоційне поле творів мистецтва, з якими він працює. Презентація художньо-педагогічного проєкту потребує емоційної включеності, яка дозволить бути переконливим, ефективно здійснювати емоційний вплив на слухачів, залучати їх до емоційного сприймання мистецької інформації.

5. Критерії оцінки художньо-педагогічного проєкту

Підготовка художньо-педагогічного проєкту – це творча робота студента, яка вимагає певної самостійності, дослідницьких умінь, навичок конструювання художньої інформації. Існує ряд критеріїв, на підставі яких студент може самостійно оцінити результати власних зусиль. Знання цих критеріїв може допомогти своєчасно запобігти виникненню деяких стандартних помилок і недоліків. Такими критеріями є:

- ступінь розкриття задекларованої теми;
- яскравість, образність та культура виконання;
- доцільність вибору ілюстративного матеріалу відповідно до теми;
- ґрунтовність художньо-вербального аналізу музичного твору;
- ефективність співробітництва з іншими студентами;
- наявність цілісності та наскрізного розвитку подання матеріалу;
- відповідність обраних форм художньо-педагогічного впливу до власних художньо-педагогічних умінь і рівня фахової підготовки;
- володіння інтелектуально-комунікативними «кліше» (зв'язки, вступ-інтрига, порівняння);
- здатність здійснювати емоційний вплив, викликати емоційну реакцію в слухачів, «здивувати»;
- прояв власної художньо-педагогічної та творчої позиції.

Використана література

1. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 240 с.
2. Бутченко Т. І. Зміст поняття «проектування» *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2009. Вип. 37. С. 144-154.
3. Гордійчук Л. В. Самостійна робота над музичним твором : основні етапи та методи : методичні рекомендації для студентів спеціальності 025 «Музичне мистецтво» з дисципліни «Спеціальний музичний інструмент. Фортепіано». Луцьк : Надстир'я, 2017. 28 с.
4. Демидова М. Г., Левицька І. М., Новська О. Р. Основний музичний інструмент : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем ОПП Середня освіта (Музичне мистецтво), спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво); ОПП Музичне мистецтво, спеціальність 025 Музичне мистецтво. деса : Університет Ушинського, 2020. 200 с.
5. Заря Л. О. Розкриття художнього образу музичного твору на заняттях з фортепіано. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2017. Вип. 22(1). С. 183–187.
6. Коткова В. Підготовка майбутнього фахівця початкової школи в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші. Умань : ПП Жовтий, 2010. Вип. 35. С. 101–107.
7. Новська О. Р. Методологічні засади формування проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання: наукове видання*. 2019. Вип. 1–2 (13–14). Суми : ФОП Цьома С.П., 2019. С. 23-32.

8. Новська О. Р. Феномен проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. *Науковий вісник ПДПУ імені К.Д. Ушинського : збірник наукових праць*. 2018. № 4 (123).– С. 29-35.
9. Новська О. Р.. Методика самопроектування фахового розвитку студентів магістратури у процесі музичного навчання в педагогічних університетах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 220 с.
10. Се Тин. Художественный образ и его формирование в процессе обучения (на материале занятий музыкально-исполнительской деятельностью). *Преподаватель XXI век*. 2009. № 2. Ч. 1. С. 160-164.
11. Яковлева Н. Педагогическое проектирование : учеб.-практ. пособ. Челябинск : Изд-во ЧДПУ, 2001. 124 с.

Рекомендована література

1. Букреева, Л. Беседы о музыке : [как форма музыкального воспитания в общеобразовательной школе]. *Музыка в школе*. 2012. № 6. С. 66-68.
2. Величко, С. А. Диски «Електронний конструктор уроку»: від економії часу - до творчості. *Мистецтво в школі (Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура)*. 2013. № 7. С. 37-39.
3. Вицинский А. В. Процесс работы пианиста-исполнителя над музыкальным произведением. Психологический анализ. Москва: Классика—XXI, 2004. 100 с.
4. Гризоглазова, Т. Застосування мультимедійних технологій у проектній діяльності підлітків на уроках музичного мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 2012. № 4. С. 25-28.
5. Заря Л. О. Розкриття художнього образу музичного твору на заняттях з фортепіано. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2017. Вип. 22(1). С. 183–187.

6. Колесникова И. А., Горчакова-Сибирская М. П. Педагогическое проектирование / под ред. И. А. Колесниковой. Москва : Академия, 2005. 288 с.
7. Кондратова Л.Г. К 56 Музичні учнівські проекти на уроках та в позаурочній діяльності: Методичний посібник для вчителя музичного мистецтва. Тернопіль: Навчальна книга, 2014. 120 с.
8. Кондратова Л.Г. Музичне мистецтво : конспекти уроків : 7 кл. : до підр. Л.Г. Кондратової. Тернопіль : Навчальна книга, 2015. 176 с.
9. Кривушова, О. В. Проект как форма интегрированного обучения школьников в условиях технологического процесса : [при обучении музыке]. *Музыка в школе*. 2013. № 3. С. 68-71.
10. Мілюкова, Н. П. Нетрадиційні уроки музичного мистецтва. *Мистецтво в школі (Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура)*. 2013. № 5. С. 2.
11. Сучасні педагогічні технології : навчально-методичний посібник / Автор-укладач Федорчук Е. І. Кам'янець-Подільський : АБЕТКА, 2006. 212 с.

Інформаційні ресурси

https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/music/
<https://naurok.com.ua/biblioteka/muzichne-mistectvo>
http://1iskustvo.blogspot.com/p/blog-page_24.html
http://podgornoe20.blogspot.com/p/blog-page_51.html
<https://vseosvita.ua/library/navcalnij-proekt-na-temu-kraeznavstvo-na-urokah-muzicnogo-mistectva-ak-zasib-vidrozdenna-nacionalnoi-kulturi-100520.html>

Додатки

Приклади проєктів, запропонованих Л. Кондратовою

Проект «Музика кохання»

Мета: навчитись створювати власні музичні колекції творів; розпізнавати на слух зміст музичних творів; знаходити серед пісень тематичні та утворювати колекцію, записувати музичні твори та пісні на диск.

Очікуваний результат: музична колекція творів, присвячених коханню (у вигляді диска або музичної презентації).

Типологія проєкту: індивідуальний, короткотривалий, творчий, музичний.

План створення: В історії музики є безліч музичних творів, присвячених темі кохання. Це програмні вокальні та інструментальні твори, романси, сучасні естрадні популярні пісні та цілий ряд непрограмних інструментальних творів, опер, оперет, музики до фільмів, саундтреків тощо. Спробуйте пригадати серед творів ті, що вам найбільше запам'яталися. Знайдіть музичний запис. Збережіть музичний трек у форматі mp3 в окрему папку на комп'ютері. За бажанням можете ускладнити завдання та створити власну презентацію до теми проєкту. Тоді у вашому проєкті з'являться не тільки музичні треки, а й відомості про твори та композиторів, в творчості яких є тема кохання. Спробуйте оформити свій проєкт яскравими ілюстраціями та музикою. Запишіть твори або підготовлену презентацію на диск і складіть його зміст, оформте обкладинку проєкту.

Проект «Світ моїх музичних вражень»

Мета: навчитись створювати власний щоденник музичних вражень, підбирати ілюстрації та малюнки до творів, фіксувати авторів та виконавців творів, записувати власні музичні враження від прослуханих творів.

Очікуваний результат: щоденник музичних вражень з ілюстраціями.
Типологія проєкту: індивідуальний, творчо-інформаційний, середньотривалий, музичний.

План створення: На уроках музичного мистецтва в 7 класі ви слухаєте і вивчаєте, виконуєте багато творів, які створили композитори. Кожен твір або пісня мають не тільки свого творця, а й виконавця. Спробуйте протягом семестру вести власний музичний щоденник. У ньому ви фіксуватимете не тільки назву твору, а й його творця – композитора, виконавця. Найскладнішим вашим завданням буде – створювати стислий змістовний запис – своєрідне есе вражень після прослуховування або виконання музичного твору. За бажанням можете фіксувати поряд з назвою жанр, в якому написаний твір, дещо про інструментальний або вокальний склад виконання тощо. В кінці семестру, без сумніву, ви за своїми враженнями та записами, малюнками або ілюстраціями одразу пригадаєте музику, навіть після завершення навчального року вона буде лунати у вашій пам'яті!

Проект «Мелодії осені»

Мета: навчитися створювати власні міні-книжки, присвячені тематичним пісням та музичним творам; додавати до назв музичних творів власні малюнки або відшукувати ілюстрації відомих картин, знаходити музичні твори в сучасних обробках та різних видах аранжування.

Очікуваний результат: міні-книжка з ілюстраціями.

Типологія проекту: індивідуальний, короткотривалий, творчий, музично-образотворчий.

План створення: В історії музики є безліч музичних творів, присвячених осені, зокрема інструментальні твори, романси й пісні, обрядові дійства, опери, балети тощо. Спробуйте, прослухавши музичні твори на уроках, самостійно підібрати музичні твори різних композиторів і зібрати з них цілу тематичну колекцію. Виготовте з паперу міні-книжечку та розмістіть у ній не тільки назву осіннього музичного твору, а й ілюстрації, підібрані до нього, а також відомості про автора. Спробуйте відшукати до оригіналу музичного твору і його обробку або аранжування. Це буде ваша «музична осіння книжечка», виготовлена власними руками, яка звучатиме мелодіями осені.

Тезаурус художніх епітетів

Радісно Весело Святково Піднесено Дзвінко Звучно Блискуче Виблискуючи Бадьоро Грайливо Легко Проворно Живо Променисто	Урочисто Величаво Тріумфально Переможно Заклично Велично Пишно Помпезно Бравурно Грандіозно Розкішно Ефектно Життєстверджуюче Оптимістично	Енергійно Мужньо Рішуче Сміливо Міцно Твердо Пружно Гордо Впевнено З гідністю Невідступно Наполегливо Невгамовно Невблаганно	Масштабно Широко Розмашисто Наповнено Об'ємно Змістовно Просторово Вагомо Значно Космічно Безкінечно Безмежно Набатно
Владно Авторитарно Войовниче Суворо Твердо Наказово З волею Деспотично Магічно Месіанські Могутньо Непорушно Ораторські Царствено	Важко Тяжко Громіздко Масивно Монументально Потужно Могутньо Сильно Міцно Напружено Напористо Незалежно Тягуче Густо Насичено	Поетично Піднесено Мрійливо Натхненно Сердечно Задушевно Інтимно Трепетно Чутливо Душевно Співучо Окрилено Зворушливо Чарівливо Чарівно	Ніжно Ласкаво Любовно Делікатно М'яко Благородно Зворушливо Привітно Люб'язно Шанобливо Приємно Цнотливо Чисто Незлюбливо Довірливо
Зосереджено Стримано Статечно Ґрунтовно Поважно Солідно Серйозно Строго Чинно	Сонливо Дрімотно Знемагаючи Мляво Обезсилено Ліниво Виснажливо Розслаблено Безвільно Мляво Заніміло	Аскетично Абстрактно Раціонально Розсудливо Рефлексивно Байдуже Придуманно Надуманно Механічно	Безтурботно Байдужно Безпристрасно Індиферентно Відсторонено Спустошено Закам'яніло Відчужено

Спокійно Мирно Безтурботно Доброзичливо Просто Невигадливо Нехитро Наївно Невимушено Ясно Простодушно Прозоро Розкуто Безтурботно Прихильно Покірно	Похмуро Завуальовано Хмарно Насуплено Понуро Приглушено Притишено Приховано Глухо Тоскно Нудно Блякло Розпливчато Маскуючись	Таємниче Дивно Химерно Вигадливо Фантастично Загадково Відсторонено Інтригуючи Ілюзорно Нераціонально Примарно Приховано Екзотично Хитромудро Містично Чаклюючи	Елегійно Задумливо Меланхолійно Песимістично Понуро Жалібно Тоскно Скорботно Плачучи Тяжко Болісно Страдаючи Зажурено Засмучено Невтішно Безвихідно
Пристрасно Палко Поривчасто Рвучко Гаряче Запально Бурхливо Кипуче Полум'яно Захоплено Ревно Стрімко Нетерпляче Екзальтовано Азартно Буйно Шалено Патетично Фанатично	Роздратовано Розгнівано Обурено Різко Гостро Нестримно Грубо Гнівno Грізно Люто Несамовито Шалено Жорстко Сердито Нестямно Оскаженіло Розлючено Агресивно Невпинно Безжально Жорстко Злісно Істерично Нещадно Моторошно	Елегантно Витончено Струнко Вишукано Галантно Граціозно Чарівно Манірно Ажурно Делікатно Капризно Ефемерно Екстравагантнo Примхливо Пластично Чарівно Рафіновано Філігранно Тендітно Примхливо Химерно	Жартівливо Вигадливо Кумедно Балууючись Насмішкувато Глумливо Скерцозно Пікантно Іронічно Саркастично Блазнуючи Гордовито Уїдливо Гротескно Парадоксально Сардонічно Забавно Знущально Глумливо Дошкульно Єхидно Пустотливо Гумористично

Набожно	Боязко	Зухвало	З бравадою
Благоговійно	Несміливо	Нахабно	Безшабашно
Релігійно	Сором'язливо	Безцеремонно	Зверхньо
Сповідуючи	Зніяковіло	Безпардонно	Пихато
Милостиво	Покірно	Безсоромно	Спесиво
Медитативно	Лагідно	Не скромно	Ексцентрично
Езотерично	Обережно	Настирливо	Манірно
Милосердно	Боязливо	Нав'язливо	Церемонно
Молитовно	Лякливо	Розв'язно	Амбіційно
Праведно	Розгублено	Набридливо	Бундючно
Надмірно	Болюче	Фривольно	Відчайдушно
Освячено	Наївно	Віроломно	
Покаянно	Інфантильно	Зрадливо	
Смиренно	По-дитячому	Безглуздо	
		Неприятно	